

TÜRKÜ VE TÜRKÜ-BARLAR

Türkü and Pubs

Les chansons populaires “türkü” et leurs cafés chantants

Firdevs CANBAZ*

ÖZET

Birkaç yıl öncesine kadar bir arada bile kullanılmayan “türkü” ve “bar” kavramları bugün bir mekâna isim olmuşlardır: “Türkü-bar”. Canlı müzik eşliğinde içki içilebilen bu mekânlarda türkünün işlevi oldukça önemlidir. “Türkü-bar”lar daha çok gelir seviyesi düşük insanların, Anadolu’dan gelmiş olan üniversite öğrencilerinin talebi sonucunda oluşan mekânlardır. Barda türkünün işlevi ve toplumda “türkü-bar”ın işlevi bu noktada tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Türkü, bar, müzik

ABSTRACT

Before a few years ago, “türkü” and “pub” words were not be used in the same sentence. However, these words became a place’s name today: “Türkü-bar”. In this essay, it was discussed what is importance “türkü” in pubs and what is significanse “türkü-bar”.

Key Words

Türkü, pub, music

Henüz birkaç yıl öncesine kadar bir arada anılabileceği bile düşünülemez olan, türkü ve bar kavramları, Malinowski’nin de *Bilimsel Bir Kültür Teorisi* adlı kitabında ayrıntıları ile anlattığı, eylemlerin bir işlevi olduğu noktasında düşünülecek olursa, türkü-barların da bir ihtiyacı karşılamak üzere günlük yaşantıda yer etmiş oldukları görülecektir. Türkü-bar şeklinde isimlendirilen, canlı müzik eşliğinde alkollü içki içilebilen bu mekânların hangi ihtiyacı karşıladığı, bu mekânlarda türkünün işlevinin ne olduğu ve dinleyici kitlenin özellikleri üzerinde tartışmaya geçmeden önce, ortam ya da mekân ve “türkü-bar” müziği arasında ne tür bir ilişki olduğunun incelenmesi faydalı olacaktır.

M. Öcal Oğuz, *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları* adlı kiti-

bında, context terimine karşılık kendilerinin önerdiği “anlatım ortamı”nın üzerinde önemle durur. Oğuz, “ ‘Metni anlamak için metnin anlatıldığı ortamı anlamak gerekir’ şeklinde özetleyebileceğimiz bu kuramlar, antropoloji çalışmalarının halkbilimi olaylarına uygulanmasıyla başlamış ve gelişerek günümüzdeki biçimini kazanmıştır” (32) der. Oğuz’un, Malinowski’den alıntılıdığı “Metin elbette ki son derece önemlidir, ama bağlam olmadan cansız kalır” cümlesi ve Lutz Röhrich’in, “anlatım ortamını anlamadan yapılan halkbilimi çalışmaları, sardalye konservesini inceleyerek, sardalye balıklarının deniz yaşamlarını anlamaya çalışmak gibidir” (85) anlamına gelen cümlesi ile anlatım ortamının, metnin oluşumundaki etkisine dikkat çeker. Oğuz, folklor açısından her anlatı-

* Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

nın ancak kendi ortamında anlamlı ve değerli olduğunu söyler (85). Bu bakımdan, öncelikle incelediğimiz, bir türkubar olan “Can Dostlar”ın mekânı hakkında bilgi vermek doğru olacaktır.

Ankara’da, Sakarya Caddesi’ndeki bu mekânda, öncelikle günün her saatinde loş bir ışıklandırma olduğu görülmektedir. Duvarlarda kilim ve gaz lambaları asılmış; ışıklandırmada sadece bu gaz lambalarından faydalanılmıştır. Duvarlara, kerpiçten yapılmış görüntüsü verilmiş, bütün bunlar sayesinde ortamda otantik bir hava sergilenmeye çalışılmıştır. Ayrıca duvarlara Yılmaz Güney gibi toplumun belli bir kesimine mâl olmuş, kişilerin resimlerinin asıldığı görülmektedir. Ancak, türkubar benzeri birçok “cafe” diye isimlendirilen eğlence mekânında da aynı kişilerin resimlerinin olması bu tavrın popüler bir tavır olmasına yol açmıştır. Bu durumda bu resimler, işlevsel değildir; bu mekânlarda, sadece popüler bir nesne olarak kullanıldıkları söylenebilir. İçeri girenler, servis yapmayan sadece gelenleri yerleştirmekle görevli kişilerce karşılanıp yalnız olmaları, çift olmaları veya kızlı-erkekli grup olmalarına göre yerleştirilmektedirler. Çiftler ve gruplar bir arada, sahneye yakın yerlere, özellikle yalnız gelen erkekler barın başka bir köşesine oturtulmaktadır. Barın en iç kısmında tabureli bar bulunur. Barın mönüsünde, yerli-yabancı, alkollü-alkolsüz içkiler, salata ve mezeler, mevsim meyveleri, tavuk ve kırmızı et vardır. Ancak en çok tercih edilen alkollü içecek, belki de en ucuzu olduğundan bira olmaktadır. Dışardan arada bir çığ köfte servisi yapılır. Barda, genel olarak üniversiteli gençler ve orta yaşlı, gelir seviyesi yüksek olmayan in-

sanlar görülmektedir. Gözlelediğimiz kadarıyla, gelenler belli bir süre sonra ne çaldığını çok da umursamamaktadır. Bu noktada türkubarların işlevi ve türkünün bardaki işlevi nedir sorusu sorulmalıdır.

Malinowski, *Bilimsel Bir Kültür Teorisi* adlı kitabında işlev hakkında şunları söylüyor: “Taslağını çizdiğimiz gibi ve kültür eylemleriyle ilk ya da türemiş insan ihtiyaçları arasında var olan ilişkileri belirlemeyi deneyen bir analiz işlev analizi diye adlandırılabilir. Bu durumda işlevin, insanların birlikte hareket ettiği, el ürünlerinden yararlandığı ve mal kullandığı bir eylem aracılığıyla bir ihtiyacın doyurulması olarak tanımlanması gerekir” (68).

Türkubarların ve türkünün bardaki işlevinin ne olduğu konusunda, bardaki birkaç insana neden bu tarz mekânları tercih ettikleri sorulduğunda, eğlenmek ve efkar dağıtmak için bu mekanları tercih ettikleri ve içki ile birlikte dinlenebilecek en uygun müzik türünün türkü olduğuna dair verdikleri cevaplar aydınlatıcı olmaktadır.

Birkaç gün dikkatle izlenen bar ortamında, yapılan gözlemler ile grup üyeleri ve bara gelen birkaç kaynak kişiden alınan bilgiler çoğu zaman paralellik izlemiştir. Yapılan gözlemlerde oldukça nesnel bir bakış açısı hâkim olmuştur. Öncelikle, sadece ne görülüorsa yani ilk kaynak olarak bar ortamı, yapılan müzik ve insanlar arasındaki iletişim temel alınmış daha sonra ortamı daha iyi tanıyan kaynak kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda, türkubar kavramı ve işlevinin ne olduğu noktasında eldeki bütün bilgilerden faydalanılarak bir sonuçta varılmaya çalışılmıştır.

Grup üyeleri ile yapılan röportajda, bu kaynak kişiler sadece türkü çaldıklarını, özgün müzik örnekleri de sunduklarını, ayrıca Kürtçe ve Lazca da söyledikleri belirtiyorlar. Repertuarlarında yaklaşık 80-90 parça olduğunu, ancak neredeyse her akşam bunlardan 40-50 tanesini sürekli çaldıklarını, çünkü dinleyicinin aynı parçaları istediğini söylüyorlar. Programı önceden hazırlıyorlar; ancak isteklere yer verdiklerini hatta çoğu zaman öncelikle onları çaldıklarını belirtiyorlar. Seçimlerinde nelere dikkat ettikleri sorulduğunda, insanların bu mekânlara eğlenmeye geldiklerini ve popüleriteye dikkat ederek eğlence müziği yaptıklarını söylüyorlar. Gruptakilerden yirmi sekiz yaşındaki bir erkek üye, hâlen üniversite öğrencisi olduğunu, dört yıldır türkü-barlarda çalıştığını, öncesinde rock-barlarda çaldığını, sonuçta bir işçi olduğunu ve çoğu zaman bir komi ile eş değerde görüldüğünü, sigara kullanmadığını, ancak haftada bir içki içtiğini, evli ve evcil bir insan olduğunu belirterek aslında bu mekana kendisini pek de yakın bulmadığı belirtiyor. Bu kaynak kişisi, çalıştığı barın kaliteli bir bar olduğunu ve dinleyici kitlesinin yoğun olarak üniversite öğrencilerinden oluştuğunu söylüyor. Kaynak kişinin kendi hakkında verdiği bu bilgiler, ilk etapta insanın zihninde canlanan bir türkü-bar çalışanının özellikleri olması noktasında şaşırtıcı olabilir. Ancak günlük yaşam şartları düşünüldüğünde, aslında kendisi için çok da uygun olmadığını düşündüğü bir işte çalışan kaynak kişinin özellikleri, hem barda çalışanların hem de eğlenmek için türkü-bara gelenlerin arasında ekonomik ve sosyal şartlar bakımından benzerlikler olduğu göz-

lendiğinde çok da şaşırtıcı değil. Genel olarak, türkü-barlarda çalışanlar ve bara gelenler arasında sosyal ve ekonomik yönden büyük benzerlikler olduğu söylenebilir. Grubun canlı müziğe ara verdiği zamanlar, müzik yayını banttan devam ediyor. Haluk Levent'ten, Ahmet Kaya'ya ve Duman'a kadar uzanan farklı parçalar bu arada banttan çalınıyor.

Dinleyiciler, çoğu zaman birlikte söyleyerek, alkışlarla ve ışıklarla soliste eşlik ediyorlar. Türk halk müziği eşliğinde dans edenler görülüyor. Oyun havalarında, bazıları piste çıkarak veya masalarının hemen yanında oynuyorlar. Halay havasında, birbirini tanıyan veya tanımayan erkekler modern dans figürleri ile geleneksel halayı harmanlayarak oluşturdukları yapıda halay çekiyorlar. Bazıları, özellikle kızlı-erkekli gruplar, masalarında oturdukları yerlerde el ele tutuşup mendil sallayarak halaya eşlik ediyorlar. Bu arada, Can-Dostlar'ın ambleminde de halay çeken insan figürleri olduğu belirtilmeli. Mönüye, bir slogan gibi "yüzünüzde gülümseme/ yüreğinizde sevgi/ dilinizde türkü eksin olmasın" diye yazılmasının, türkü-barın tavrını dışardan yansıması bakımından önemli olduğunu belirtmek gerekiyor.

Türkü-barlardaki ortamdan, türkü-barların ve türkünün barlardaki işlevinden bahsettikten sonra bardaki müziğin yapısına gelince, öncelikle özgün müzik ve Türk hafif müziğinden de örnekler sunulduğu söylenmelidir. Örneğin, türkülerin arasında "Rüzgar" isimli Türk hafif müziği bestesine de yer verilmiştir. Türkülerden örnek verilecek olursa, "Ey sevdiğim sana şikayetim var", "Yalan dünya", "Bingöl dört dağ içinde", Nurettin Rençber'den "Vakti geldi", Grup Çığ'ın

yorumladığı “Bir ay doğar”, “Niye çattın kaşlarını”, Mahzunî Şerifden “Çeşm-i siyahım”, Ali Ekber İnan’ın “Ben aklımı gözlerine takmışım”, Orhan Hakalmaz’dan “Evvelim sen oldun/ ahirim sensin” ve “Ayva çiçek açmış” ile Hüseyin Turan’ın yeniden yorumladığı “Beyaz giyme toz olur” gibi anonim parçaları sayılabilir. Bunların yanında, özgün müzik örneği olarak Ahmet Kaya’nın, “Kum gibi”, “Başım belada”, “Tezgahtar Nebahat” adlı parçaları ve “Rüzgar”, “Telgrafın tellerine” gibi Türk hafif müziği ve Türk sanat müziği parçaları da yer alır. Görüldüğü gibi, söylenen türkülerin büyük bir çoğunluğu anonim değil, güftecisi ve bestecisi belli olan türkülerdir. Bunların arasından da grup üyelerinin de belirttiği gibi popüler olanlar tercih edilmektedir. Türkü-barlarda söylenen türküler, geleneksel türkü yapısından uzaklaşmıştır. Kullanılan müzik aletlerinin de çeşitliliğinden dolayı, pek çok türküde rock ve jazz tınıları hakimdir. Hatta bazı özgün müzik örneklerinde, nerdeyse underground bir müzik yapıldığı söylenebilir. Grup, türkünün sözlerini de çoğu zaman değiştirerek söylemektedir. Örneğin, bir türküde “yar üstüne yar seveni kurşunlamalı” yerine “yar üstüne yar seveni alkışlamalı” şeklinde bir değişiklik yapılmıştır. Bütün bu nedenlerden dolayı, bu “türkü”lerin, geleneksel türkü yapısında olduğunu söylemek oldukça zordur.

Sonuç olarak türkü-barların, diğer eğlence mekânlarının yanında, toplu-

mun bir kesiminin talepleri sonucu son yıllarda çoğalmasının, bu tarz mekânlar da bu yapıda müzik dinlemek isteyen insanların rahatlatma ve eğlence ihtiyacını karşılamasına bağlı olarak oluştuğu ve yaygınlaştığı, yeni bir kavram olarak hayatımıza girdiği söylenebilir. Her ne kadar asıl hallerinden uzaklaşmış olsa da, mekânın dekorasyon ve üretilen müzik bakımından temelde geleneksel değerlere yaslandığı görülmektedir. Ankara’nın sadece belli yerlerinde, bir arada bulunarak tutunabilen türkü-barların, şehrin herhangi başka bir semtinde özellikle de “zengin semti” olarak bilinen yerlerde tek başına ayakta duramaması veya oralarda talep görmediği de düşünülecek olursa, gelir seviyesi düşük insanlara özellikle de Anadolu’dan gelmiş üniversite öğrencilerine hitap ettiği düşünülebilir. Türkü-barlar, eskiden beri yerli ve yabancı rock müzikle veya pop müzikle birlikte anılan bar tarzı mekânlar alternatif olarak, kendisini içinde yetiştirdiği müzikte yani türküde daha rahat hissedilen ve bar ortamında bu müziği dinlemek isteyen genel olarak Anadolu’lu olduğu söylenebilecek insanların talebinin bir sonucudur.

KAYNAKLAR

Malinowski, Bronislaw. *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. Çev. Saadet Özkal. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1992.

Oğuz, M. Öcal. *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.